

Varför tar vi risker?

Yttre och inre förutsättningar och faktorer

Marcus Arvidsson

Individen och organisationen

Individuella psykologiska faktorer

- Riskuppfattningar
- Attityder
- Beslutsfattande

Organisatoriska faktorer

- Säkerhetskultur
- Riskstyrning
- Arbetsmiljö

Hur är människor?

- Målinriktade
- Inte alltid rationella
- Prestation och utfall kan variera, t.ex. beroende på tid på dygnet, hur utvilade vi är, distraktion etc.
- Påverkas av många olika förhållanden och förutsättningar

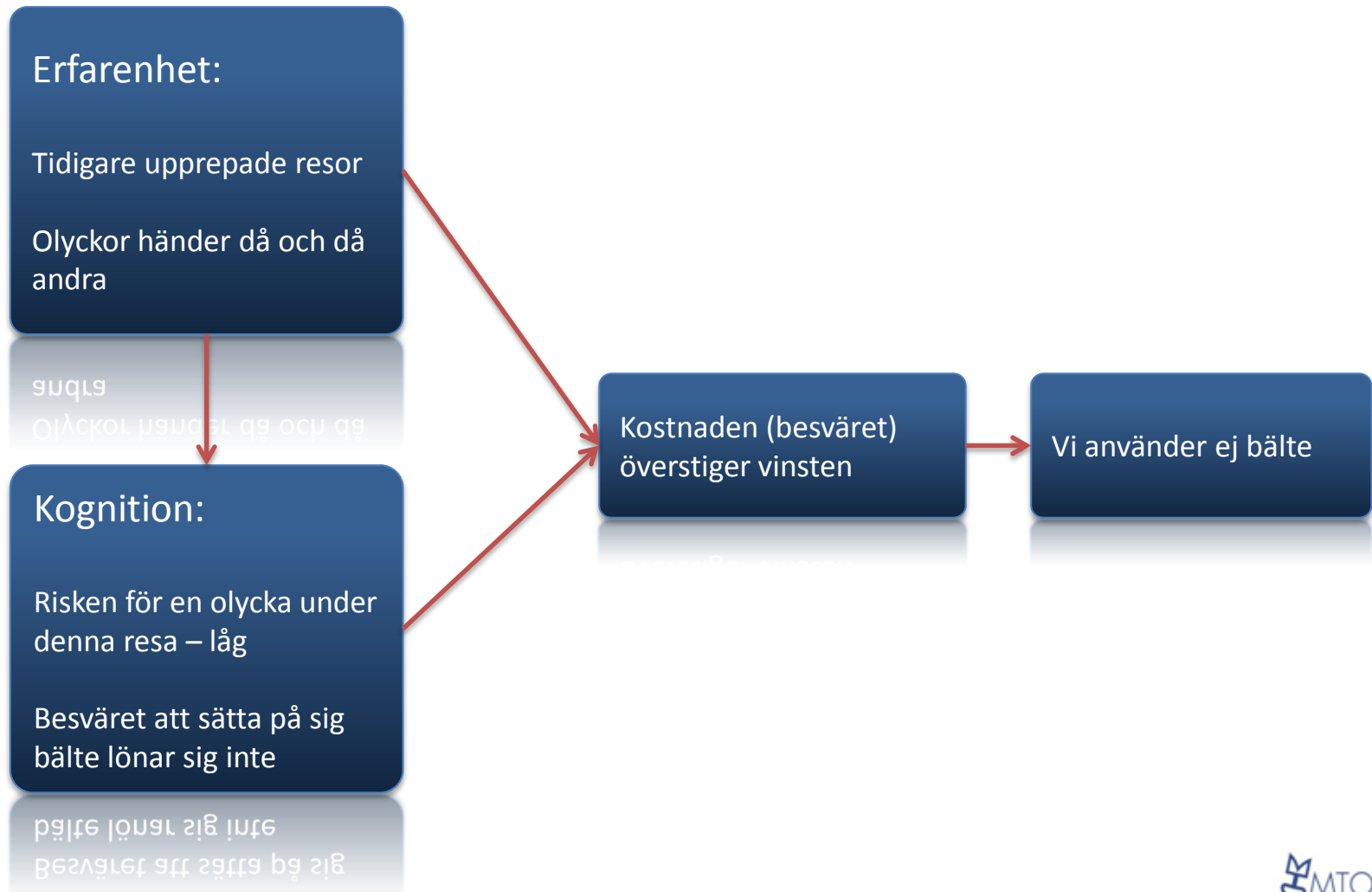
Teori om beslutsfattande

- Vi överskattar låga sannolikheter
 - Förklarar varför vi köper dyra försäkringar (risk)
 - Förklarar varför vi spelar på hästar och köper lotter (möjligheter)

Gäller för beskrivna sannolikheter (Decisions from Description)

- När vi tar beslut baserat på erfarenhet tenderar vi istället att underskatta riskerna när sannolikheten är låg (Decisions from Experience)
 - Vi tillskriver sällan-händelser mindre betydelse än vad som är fallet

Övervägande av bilbältesanvändning

Omedvetet risktagande

- Bristfälligt underlag, bristande kunskap/förståelse, missuppfattningar etc. kan leda till att vi tar omedvetna risker

Ett exempel:

- Risken för blodpropp vid intagande av en ny generation p-piller ökar med 100%
- Kvinnor slutar ta p-piller vilket leder till oönskade graviditeter och aborter (som i sig ökar riskerna)
- Hur mycket är 100%? – I detta fall 1 på 7000.

Utspridda risker

- Vi har en oförmåga att uppskatta utspridda risker
- Katastrofer med många döda påverkar vår riskperception annorlunda än enstaka risker utspridda över tid
- Detta kan få till effekt att vi utsätter oss för större risker

Exempel:

- Terroristattackerna 9/11 ökade bilåkandet – ca 1600 fler döda i trafiken i USA året efter
- Kan också förklara varför vi accepterar stora dödstal och skador inom vården

Organisatoriska faktorer och förutsättningar

Finn fem fel (eller flera)!

Systemsäkerhetsperspektivet

Orsaker till risktagande

Exempel på förhållanden i arbetslivet som kan bidra till risktagande (medvetet och/eller omedvetet)

- Tidspress
- Sömnighet/arbetstider
- Dålig ergonomi
- Höga krav på uppmärksamhet
- Hög mental belastning
- Dålig utbildning
- Problem med regler och rutiner

Aktiva fel och latent förhållanden

- **Aktiva fel**
 - Aktiva felhandlingar är sista länken i en kedja av bristfällig design, bristfälligt underhåll, brister i organisation etc. som beror på ”felaktiga” beslut på olika nivåer i systemet.
- **Latenta förhållanden** byggs ofta in i systemet efter beslut på högre nivåer
 - Dåliga människa-tekniksystem
 - Brist på kommunikation
 - Hög arbetsbelastning
 - Ekonomisk press
 - Brister i organisationens utformning

Säkerhetskultur - Isbergsmetaforen

Beteenden

Traditioner

Vanor

Teknik

Organisationsstruktur

Policys och Procedurer

Mål

Övertygelser

Uppfattningar

Attityder

Känslor

Värderingar

Normer

Synligt
(över vattenytan)

- Explicit inlärt
- Medvetet
- Lätt att förändra

Ej synligt
(under vattenytan)

- Implicit inlärt
- Omedvetet
- Svårt att förändra

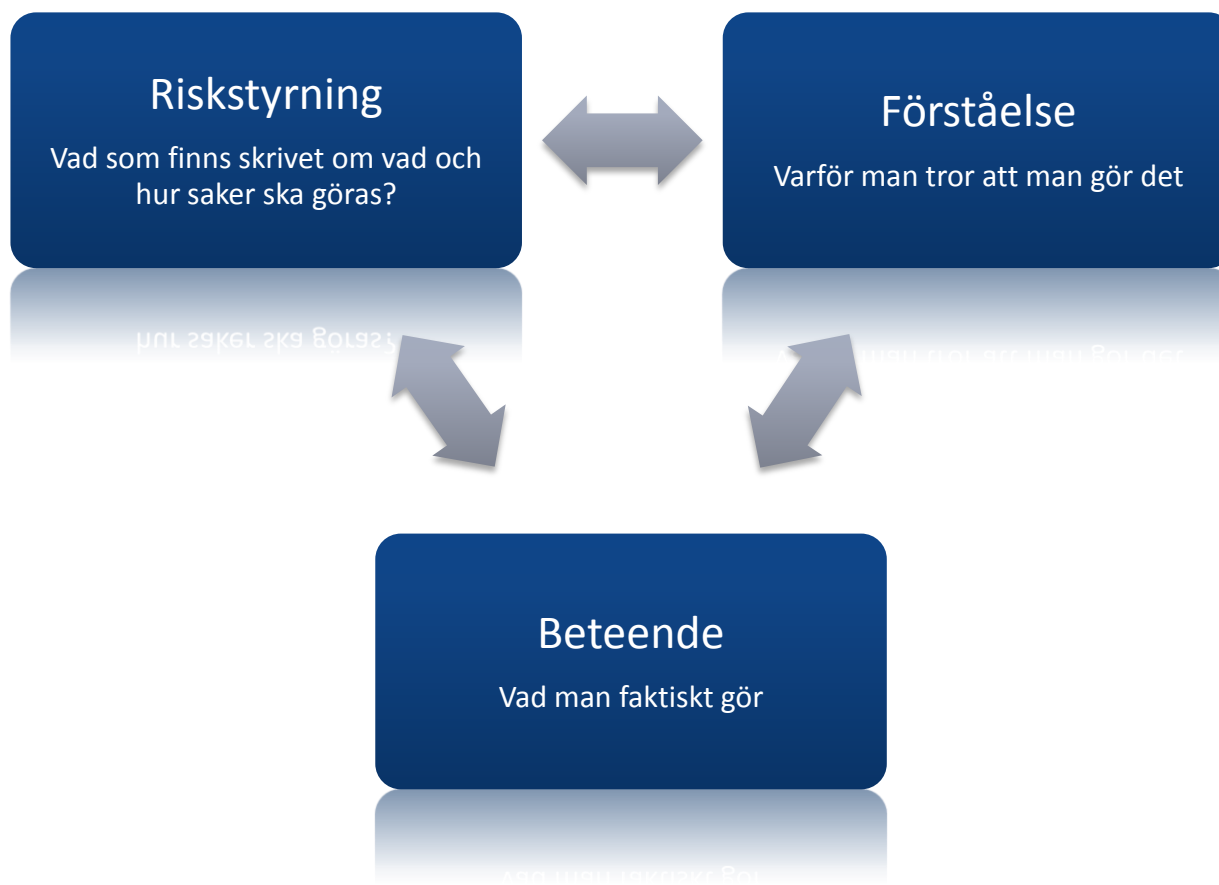
Kulturens olika nivåer

- **Synliga tecken och företeelser**
 - Högsta ledningens engagemang för säkerhet
 - Dokumenterad säkerhetspolicy och adekvata rutiner/instruktioner (följa rutiner)
 - Ordning och reda
 - Det finns skyddsutrustning tillgänglig (användandet av skyddsutrustning)
 - Rapporteringssystem (rapportering av händelser och incidenter)
- **Viktiga värden och attityder, t.ex. ledningens budskap**
 - Säkerhet har hög prioritet (högre än produktion)
 - Icke-skuldbeläggande klimat
 - Lärande organisation
- **Grundläggande normer och värderingar**
 - Människoliv kan inte mätas i pengar
 - Olyckor kan förhindras
 - Fel ger möjligheter till att lära sig

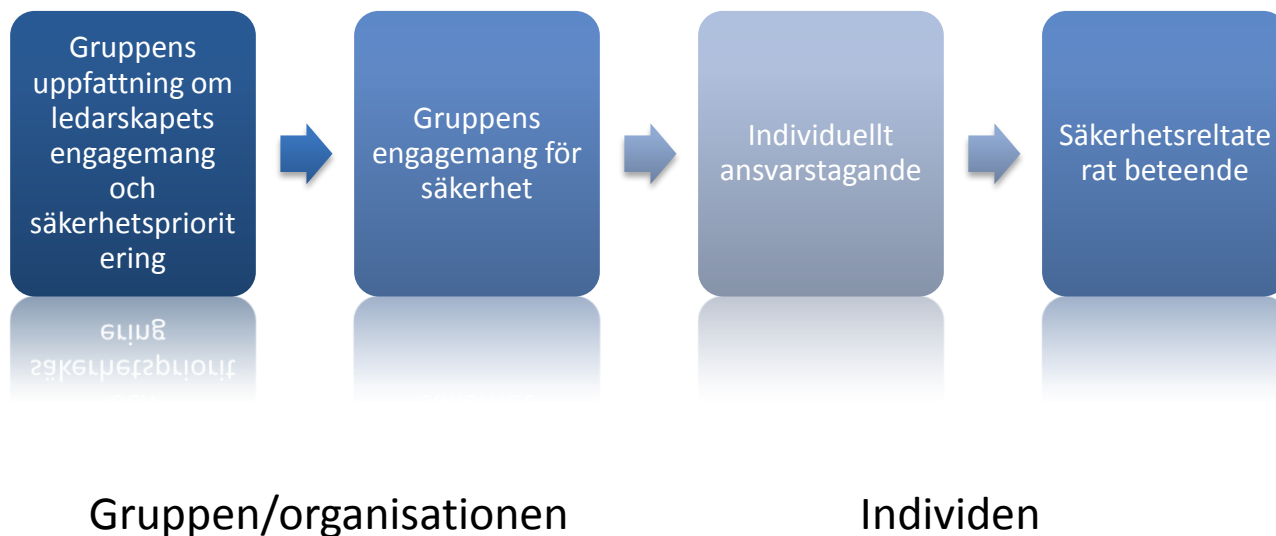
Grundläggande förutsättningar

- Ledningens engagemang
- Uppfattningar rörande säkerhetssystemet
- Säkerhet prioriteras högt av såväl chefer som anställda,
- Alla är involverade och engagerade i, och känner ett gemensamt ansvar för, säkerheten
- Öppen kommunikationen som gör att man vågar rapportera och lära av misstag
- Man söker orsaker till tillbud och olyckor brett i organisationen och inte bara i individens beteende
- Adekvat säkerhetsstyrning (rutiner, instruktioner etc.)

En enkel säkerhetskulturmodell

Sociala processers betydelse för risktagande

“Att bryta mot gruppnormer “kostar” mer än att bryta mot formella regler”

Återkoppling på beteende

Graden av återkoppling styr till stor del vår motivation och beteende

Exempel: Inställningen till säkerhet på en arbetsplats styrs i stor utsträckning av vilka reaktioner olika typer av beteende skapar. Om avsteg från säkerhetsregler accepteras (eller uppmuntras) för att nå kortsiktiga produktionsmål kommer vårt beteende att påverkas

Oönskade effekter

Stress

- **Tunnelseende**
 - Fokus på det viktigaste – vi tappar uppmärksamhet på allt annat
- **Regression**
 - Återgår till primitiva beteendemönster och/eller handlingsstrategier
- **Påverkan på arbetsminnet**
 - Svårigheter att bearbeta information och fatta välgrundade beslut

Oönskade effekter

- **Anpassningar till dåliga system och lösningar**
 - Människan är duktig på att anpassa sig till rådande förutsättningar
 - Man löser problem och uppgifter även om förutsättningarna är dåliga och arbetet innebär risktagande
 - Fixarkultur
- **Beteendeadaption**
 - Ökade säkerhetsmarginaler och bättre desing kan öka risktagandet

Oönskade effekter

- **Medvetna eller omedvetna överträdelser**
 - Produktionspress, bristande normer och värderingar etc. kan påverka vårt beteende och förmå oss att ta risker i arbetet
- **Normglidningar**
 - Återkommande avsteg eller överträdelser kan på sikt förskjuta normerna för vad som är tillåtet – normalisering av avvikelser